

De opmars van de Grote zilverreiger (*Casmerodius albus*) in Fryslân in de afgelopen negen jaar aan de hand van slaapplaattellingen

Romke Kleefstra

Al sinds haar oprichting in 1976 organiseert de FFF slaapplaattellingen in Fryslân. Sinds eind jaren negentig is dit in handen van de 'FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân', die vanaf de winter van 2005/06 slaapplaattellingen van Grote zilverreigers initieert. Daarmee worden de ontwikkelingen van deze relatieve nieuwkomer in de Friese natuur op de voet gevolgd.

Inleiding

De Grote zilverreiger is in Europa bezig met een imposante opmars. De afgelopen dertig jaar namen de aantallen toe en het verspreidingsgebied breidde zich uit. Berekende Hudson (1975) de Europese broedpopulatie begin jaren zeventig op 150-200 paren (excl. de Balkan en Rusland), begin jaren negentig ging het reeds om 3.500 paren (excl. Turkije en Rusland; Munteanu & Ranner 1997). Gedurende de jaren negentig namen aantallen verder toe tot 5.400-8.600 paren en na de millenniumwisseling tot 7.600-14.200 (excl. Turkije en Rusland; Ławicki 2014), waarbij de soort in steeds meer landen in het westelijke en noordelijke deel van Europa tot broeden komt, tot in de "uithoeken" van het continent (Nederland, Groot-Brittannië, Zweden). Daarvoor beperkte de soort zich als broedvogel in Europa vooral tot het zuidoosten: Slowakije en het oosten van Oostenrijk, zuidwaarts naar Albanië, voormalig Joegoslavië, Bulgarije en Roemenië en oostwaarts naar Oekraïne (Voisin 1991).

De ontwikkelingen van het aantal overwinteraars in Europa is wellicht nog spectaculairder. Tot de jaren tachtig beperkten de winterkwartieren van de Grote zilverreiger zich met name tot Noord-Afrika en het Middellandse Zeegebied. In Midden- en Noordwest-Europa was de soort schaars. Voor Midden-Europa gaat het tegenwoordig al om 2.000-6.500 overwinteraars (Ławicki 2014), terwijl in een Noordwest-Europees land als Nederland het tegenwoordig alleen al richting de 4.000 gaat (bron: Sovon). Provinciaal is het niet anders. Eind jaren tachtig werden in Fryslân gedurende een heel jaar hooguit vijf Grote zilverreigers gezien (Versluys *et al.* 2002), maar in

de winter van 2007/2008 werden verspreid over tien slaapplaatsen maar liefst 402 Grote zilverreigers vastgesteld die op hetzelfde moment in Fryslân aanwezig waren (Kleefstra 2008). Inmiddels zijn we zes winters met slaapplaattellingen verder, tijd voor een update.

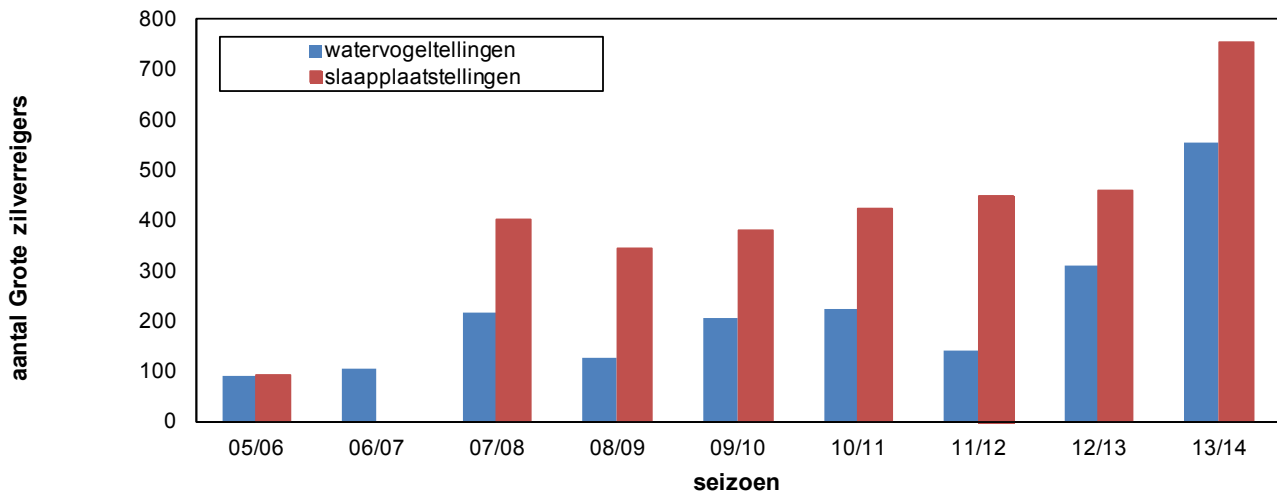
Materiaal en methode

In de winter van 2003/2004 begonnen enkele vogelaars in de provincie Utrecht met slaapplaattellingen van Grote zilverreigers. Dit initiatief breidde zich snel uit naar andere regio's, waarmee het een landelijk karakter kreeg, inclusief de deelname van de FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân. De eerste provinciedekkende slaapplaattellingen van Grote zilverreigers in Fryslân vonden plaats in de winter van 2005/06 met maandelijks tellingen van september tot en met februari. Het seizoen erna werden in Fryslân geen tellingen georganiseerd. Vanaf het seizoen 2007/08 kwam de landelijke organisatie in handen van Sovon, waarmee het aantal tellingen per winterseizoen teruggebracht werd tot drie. De FFF-Slaapplaatsentelgroep sloot zich hier aanvankelijk bij aan, maar toen in de winter van 2013/14 het aantal landelijke tellingen gereduceerd werd tot slechts twee per seizoen besloot de Friese telgroep weer maandelijks tellingen te organiseren in de periode oktober-maart (tabel 1).

Slaapplaattellingen vinden plaats rond zonsondergang, wanneer Grote zilverreigers zich verzamelen op gezamenlijke slaapplaatsen. Waarnemers nemen ongeveer een uur voor zonsondergang hun telpost in met uitzicht op de slaapplaats en de aanvliegende reigers en blijven tellen totdat het te donker is om

Tabel 1. Overzicht van telseizoenen van Grote zilverreigers met maanden waarin geteld werd en aantal slaapplaatsen. Seizoen 2006/07 ontbreekt, omdat er toen geen slaapplaattellingen in Fryslân zijn uitgevoerd.

seizoen	maanden	N slaapplaatsen	bron
2005/2006	9, 10, 11, 12, 1, 2	16	Kleefstra 2006
2007/2008	11, 1, 3	12	Kleefstra 2008
2008/2009	10, 12, 2	20	Kleefstra 2010
2009/2010	11, 1, 3	24	dit artikel
2010/2011	10, 12, 2	20	dit artikel
2011/2012	10, 12, 2	21	dit artikel
2012/2013	10, 12, 2	30	dit artikel
2013/2014	10, 11, 12, 1, 2, 3	38	dit artikel

Figuur 1. Seizoensmaxima van Grote zilverreigers op slaapplaatsen in Fryslân in vergelijking met aantallen die overdag geteld werden tijdens maandelijkse watervogeltellingen. In 2006/07 zijn geen slaapplaatstellingen in Fryslân uitgevoerd.

de aanvliegende vogels nog te zien. Daar waar slaapplaatsen en aanvliegroutes van reigers door opgaande bosschages niet te overzien zijn, wordt 's ochtends geteld, wanneer de vogels rond zonsopgang de slaapplaats verlaten. Waarnemers houden dan vanaf een uur voor zonsopkomst bij hoeveel Grote zilverreigers opvliegen van de slaapplaats totdat de slaapplaats leeg is. Zie voor een uitgebreidere beschrijving Kleefstra (2010).

In dit artikel worden de resultaten van de slaapplaatstellingen naast die van de maandelijkse watervogeltellingen gehouden. Deze tellingen worden georganiseerd door Sovon, waarbij in Fryslân alle kusten, meren en waterrijke moerassen op alle soorten watervogels geteld worden in de maanden september tot en met april. Buiten de watervogelgebieden wordt driekwart van de provincie op pleisterende zwanen en ganzen geteld, waarbij de waarnemers op initiatief van de FFF ook een aantal 'extra soorten' tellen, waaronder de Grote zilverreiger (Kleefstra 2010).

Resultaten

Het eerste telseizoen 2005/06 leverde een seizoensmaximum van 92 Grote zilverreigers op in oktober,

verdeeld over tien bezette slaapplaatsen. Daarvan vormde De Deelen met 54 individuen veruit de grootste slaapplaats (tabel 2; Kleefstra 2006). In het tweede telseizoen (2007/08) kwam het seizoensmaximum al op 402 individuen op tien bezette slaapplaatsen in januari 2008. Het totaal zal toen hoger hebben gelegen, omdat niet alle slaapplaatsen werden onderzocht (Kleefstra 2008). In de vijf winterseizoenen erna nam het aantal slaapplaatsen toe (tabel 1), maar bleven seizoensmaxima ongeveer gelijk met 459 Grote zilverreigers in oktober 2012 als grootste aantal (tabel 2, figuur 1). Een opmerkelijke toename deed zich voor in 2013/14. Niet alleen het aantal slaapplaatsen lag hoger dan ooit tevoren, het seizoensmaximum van 756 Grote zilverreigers in januari 2014 oversteeg alle verwachtingen, waarbij overigens bedacht moet worden dat die telling niet helemaal volledig was (figuur 2, tabel 3).

Figuur 3 laat zien dat de maandelijkse gemiddelden een licht dipje in het midden van de winter laten zien, wat puur een winterseffect is als gevolg van enkele telmaanden met winterse omstandigheden (januari 2010, december 2010, in mindere mate december 2012; tabel 2). In seizoenen waarin dat niet het geval

Tabel 2. Getelde aantallen Grote zilverreigers tijdens slaapplaatstellingen (S) en maandelijkse watervogeltellingen (W) overdag in de periode 2005/06-2013/14 (- = geen slaapplaatstellingen). In 2006/07 zijn geen slaapplaatstellingen in Fryslân uitgevoerd.

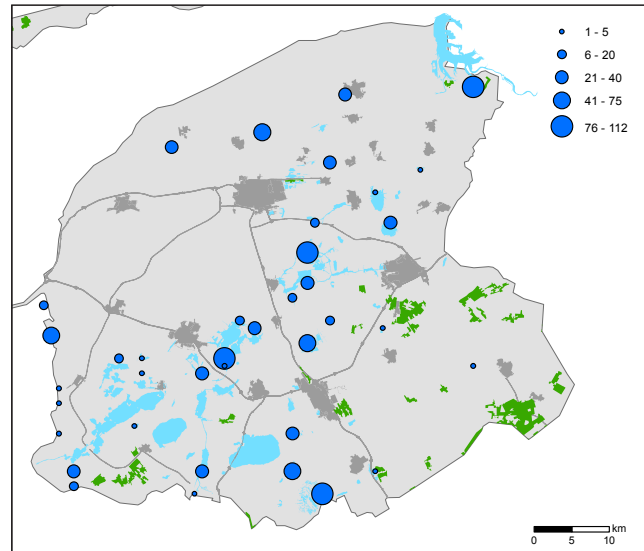
soort	sep		okt		nov		dec		jan		feb		mrt	
	S	W	S	W	S	W	S	W	S	W	S	W	S	W
2005/2006	44	44	92	91	80	59	37	39	10	11	54	36	-	33
2006/2007	-	53	-	104	-	97	-	57	-	59	-	70	-	27
2007/2008	-	48	-	83	308	122	-	107	402	105	-	216	276	66
2008/2009	-	63	343	127	-	119	335	95	-	38	342	87	-	61
2009/2010	-	79	-	120	380	205	-	90	18	7	-	8	203	71
2010/2011	-	93	424	218	-	153	11	26	-	65	351	225	-	76
2011/2012	-	118	385	121	-	84	449	100	-	142	314	35	-	75
2012/2013	-	176	459	312	-	245	224	163	-	176	354	212	-	154
2013/2014	-	172	467	412	480	376	595	289	756	555	671	321	322	199

is, blijven aantallen ongeveer op eenzelfde niveau (2008/09) of pieken aantallen hartje winter (2007/08, 2011/12, 2013/14; tabel 2). De best bezette slaappleatsen zijn te vinden in de grotere, waterrijke gebieden van Fryslân. Slaappleatsen waar soms meer dan honderd individuen aanwezig waren, zijn Lauwersmeer, Alde Feanen, De Deelen, Snitsermar, Brandemeer en Rottige Meente. Daarbuiten kunnen aantallen op slaappleatsen ook flink oplopen, zoals tabel 3 weergeeft voor o.a. Geastmermar (Dokkum), Wide Mar (Stiens), Makkumer Súdwaard (foto voorpagina), De Staten (Uitwellingerga) en de eendenkooi van Bakhuizen.

Discussie

Nadat de Grote zilverreiger snel in aantal toenam in de eerste vijf jaren van het nieuwe millennium, lagen de seizoensmaxima op de Friese slaappleatsen gedurende de seizoenen 2007/08-2012/13 telkens tussen 350 en 460 individuen (figuur 1). Dat betrof destijds gemiddeld een kwart van de in Nederland overwinterende Grote zilverreigers (Kleefstra 2010). Het seizoen 2013/14 leverde recordaantallen op met een maximum van 756 in januari 2014 (figuur 1, tabel 3), wat doet vermoeden dat er in die maand bijna 800 Grote zilverreigers in Fryslân zaten. Landelijk ging het toen om circa 4.000 individuen (bron: Sovon), waarmee Fryslân dus nog steeds een substantieel deel (20%) van de in Nederland overwinterende Grote zilverreigers in huis heeft. Met dit soort aantallen is de soort in een groot deel van het land en de provincie inmiddels een gewone verschijning geworden. De Grote zilverreiger heeft zich ook als broedvogel definitief gesetteld. Landelijk lag het aantal broedparen in 2012 al op 174-184, waarvan er 167 in de Oostvaardersplassen werden geteld (Boele *et al.* 2014). In Fryslân ging het in de periode 2000-2010 telkens om solitaire, broedverdachte paren in broedkleed (tabel 4). In 2013 en 2014 leidden vliegtuigtellingen van watervogels op het IJsselmeer tot de ontdekking van broedende Grote zilverreigers op de Makkumer Noardwaard (bron: Rijkswaterstaat, Mervyn Roos & Mennobart van Eerden); de eerste heuse broedkolonie van Grote zilverreigers in Fryslân.

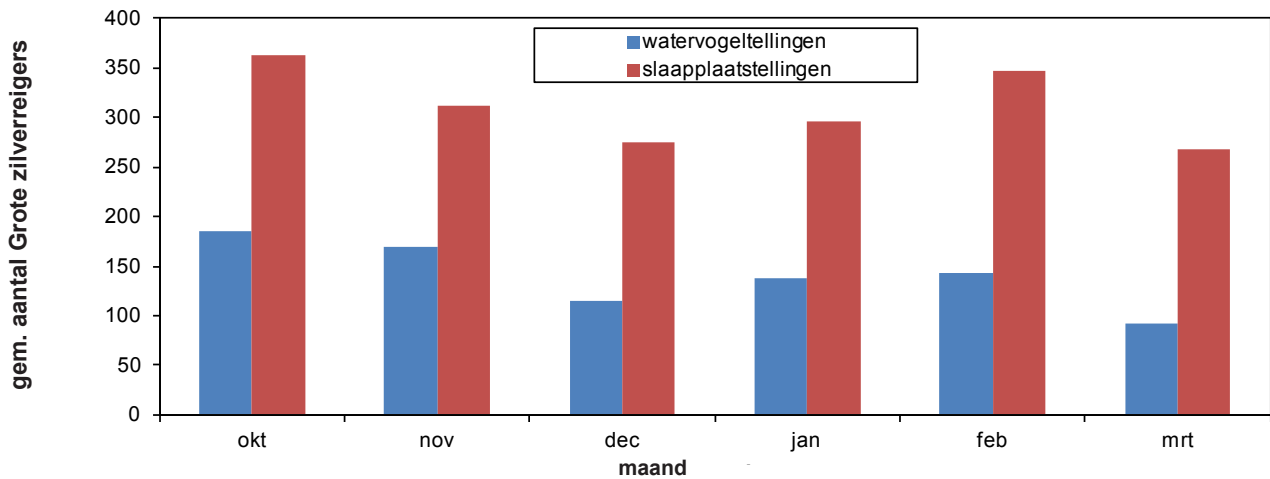
Tabel 2 en figuur 1 illustreren dat de aantallen tijdens de maandelijkse watervogel- en ganzen- en zwanentellingen achterblijven bij die van de slaappleatstellingen. Grote zilverreigers verspreiden zich overdag over een uitgestrekt gebied, laten zich lang niet altijd even gemakkelijk zien en dat leidt tot een onderschatting. Uitgaande van de aantallen in figuur 1 bedroegen de seizoensmaxima op basis van watervogeltellingen 32-73% van de seizoensmaxima die met slaappleatstellingen werden vastgesteld. Dat is ook de reden waarom aantallen Grote zilverreigers met slaappleatstellingen het beste in kaart zijn te brengen. De watervogeltellingen laten overigens evenals de slaappleatstellingen een toename zien door de jaren heen en ook het seizoenspatroon komt overeen met dat vastgesteld met slaappleatstellingen.

Figuur 2. Ligging van slaappleatsen van Grote zilverreigers in Fryslân, weergegeven met het maximum aantal dat op de betreffende slaappleat is geteld in het seizoen 2013/14.

Al eerder werd in Twirre beschreven hoe Grote zilverreigers kunnen profiteren van een goed aanbod van Veldmuizen (*Microtus arvalis*) (Kleefstra 2008, 2010). De vogels worden veelvuldig foeragerend in graslanden waargenomen op plekken waar het kan wemelen van Veldmuizen en wat dan ook andere muizeneters als Blauwe reiger (*Ardea cinerea*), Ooievaar (*Ciconia ciconia*), Torenvalk (*Falco tinnunculus*), Buizerd (*Buteo buteo*), Blauwe kiekendief (*Circus cyaneus*) en Velduil (*Asio flammeus*) aantrekt, zoals is beschreven voor het Zuidwest-Friese merengebied in de winter van 2004/05 (Bakker 2005), It Eilân bij Goëngahuizen in de winter van 2006/07 (Kleefstra & Spijkstra-Scholten 2008) en polder Mastenbroek nabij Kampen in Overijssel in de winter van 2007/08 (Gerritsen & van Dijk 2008). Ook de grote aantallen Grote zilverreigers in de winter van 2013/14 kunnen niet los van Veldmuizen gezien worden. Zienderogen groeide het aanbod Veldmuizen gedurende deze winter, met name op de kleigronden en klei-op-veen. Droge plekken in weilanden en polderdijken waren tot gatenkaas geworden, wat muizeneters aantrok, waaronder groepsgewijs foeragerende Grote zilverreigers. De aantallen piekten in januari en februari, waarbij de extreem zachte weersomstandigheden de soort tevens in de kaart speelden. Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 6,0 °C tegen 3,4 °C normaal, behoort de winter van 2013/14 tot de drie zachtste winters sinds 1706, waarbij het aantal nachten met (lichte) vorst op één hand te tellen was. Leeuwarden kwam op een gemiddelde van 5,3 °C; alleen de winters van 2007 en 1989 waren daar iets zachter. Er werden daar slechts negen dagen met nachtelijke vorst gemeld (normaal circa 40). Zuidwaarts uitwijken vanwege een naderende Elfstedentocht was dus volstrekt niet aan de orde.

In Kleefstra (2008) werd beschreven wat voor lange voedselvluchten Grote zilverreigers in Fryslân

Figuur 3. Seizoenspatroon van overwinterende Grote zilverreigers in Fryslân op basis van slaapplaats- en watervogeltellingen in de seizoenen 2005/06 en 2007/08-2013/14.

maakten tussen slaapplaats en foerageergebied, zoals tussen de Wite en Swarte Brekken en de Oudegaasterbrekken (9 km), tussen De Deelen en de Terkaplester Puollen (5,5 km), tussen De Deelen en Van Oordt's Mersken (7,5 km) en tussen de Alde Feanen en de omgeving Bokkumermar bij Akkrum (7,5 km). Die situatie is inmiddels veranderd. De toename in het aantal slaapplaatsen en het kortstondig gebruik van kleine slaapplaatsjes her en der heeft de vliegafstanden danig verkleind. Alleen al in de regio tussen Wite en Swarte Brekken en Oudegaasterbrekken zijn tegenwoordig drie slaapplaatsen te vinden (It Fliet,

Hissemar, Skûtelpoel). Bij de Terkaplester Puollen is ook een slaapplaats ontstaan, evenals in Van Oordt's Mersken in het Terwispeler Grootshar. Tussen de Bokkumermar en de Alde Feanen zijn de Botmar en It Eilân in gebruik genomen als slaapplaats. Grote zilverreigers hebben duidelijk meer geschikte plekken in Fryslân ontdekt om de nacht door te brengen, wat ze een hoop vliegtijd in de ochtend en namiddag bespaart, tijd die ze beter kunnen spenderen aan vissen en muizen vangen. Daarnaast zijn in of vlakbij gebieden met grote slaapplaatsen tweede, vaak kleinere slaapplaatsen ontstaan, zoals binnen

Figuur 4. Grote zilverreiger met Veldmuis (*Microtus arvalis*). Wynserpolder 7 september 2010 (foto Ruurd Jelle van der Leij).

Tabel 3. Aantallen Grote zilverreigers per slaappleats in het seizoen 2013/14 (- = geen telling).

soort	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.
Akkrum, Botmar	19	12	0	0	0	0
Aldeboarn, De Deelen	48	65	50	74	47	38
Aldeboarn, Slûshoeke (Lytse Deelen)	0	8	15	11	13	0
Bakhuizen, Eendenkooi	28	30	28	9	18	0
Berltsum, Wiersylsterrak	13	11	-	14	21	-
Burgum, Burgumer Mar	1	4	0	0	-	-
Dokkum, Geastmer Mar	-	-	-	40	-	-
Earnewâld, Alde Feanen	51	21	44	92	70	102
Elahuizen, It Swin	0	3	-	3	0	0
Goengahuizen, It Eilân	0	0	9	8	28	0
Greonterp, It Fliet	2	2	13	0	0	0
Hindeloopen, Stoenckherne	-	-	-	-	3	0
Kollumerpomp, Lauwersmeer	85	55	112	96	67	64
Lemmer, Grutte Brekken	10	12	18	18	12	32
Lemmer, Woudagemaal	1	0	0	0	0	0
Makkinga, Prikkedam	0	0	3	1	0	0
Makkumer Noardwaard	0	-	-	11	-	0
Makkumer Súdwaard/Koaiwaard	18	34	17	38	62	1
Mirns, Mokkebank	0	0	-	11	3	0
Molkwerum, Bocht fan Molkwar	0	5	-	-	-	-
Nijetrijne, Rottige Meente	26	24	97	67	55	57
Oldelamer, Brandemeer	64	60	65	71	53	0
Oudega (ZWF), Skûtelpoel	0	2	0	0	0	0
Pikesyl, Pikemar	0	0	0	0	4	0
Rotstergaast, It Easterskar	9	7	29	7	16	1
Rottevalle, De Leijen	26	16	7	11	-	-
Ryptsjerk, Ottema-Wiersmareservaat	17	21	15	25	34	18
Stiens, Wide Mar	0	16	33	42	54	5
Terherne, Spekland	15	5	1	0	0	0
Terkaplester Puollen	2	8	4	-	31	-
Terwispeler Grootschar	-	-	-	4	3	0
Twijzel, Twijzelmieden	-	-	2	2	-	-
Uitwellingerga, De Staten & Oudhof	24	59	12	0	0	-
Uitwellingerga, Graverij & Tsjebbepolder	1	0	21	101	53	0
Uitwellingerga, Jentsjemar	2	0	0	0	0	0
Warkumberbûtenwaard-Zuid	2	-	-	-	3	0
Warten, Fônejacht	-	-	-	-	18	4
Wolvega, Lendevallei	3	-	0	0	3	0
totaal	467	480	595	756	671	322

het Lauwersmeergebied, de Alde Feanen en Rottige Meente en nabij De Deelen. Daarmee verspreidt de soort zich met slaappleatsen ruimer over de provincie en kan optimaal geprofitteerd worden van lokaal gunstige omstandigheden.

Of de Grote zilverreiger zijn opmars als overwinteraar verder voortzet, zullen slaappleatstellingen moeten uitwijzen. De FFF-Slaappleatsentelgroep blijft ze organiseren. Daarnaast is het afwachten wat voor verdere stappen de soort gaat zetten als broedvogel, nu een definitieve vestiging als zodanig in Fryslân een feit lijkt met de kleine kolonie op de Makkumer Noardwaard. Over een paar jaar maar weer eens een

update in Twirre.

Dankwoord

De FFF-slaappleatstellingen van Grote zilverreigers waren niet mogelijk geweest zonder de inzet van de volgende tellers: Jouke Albada, Tryntsje en Ype Albada, Lydia Barkema, Henk van der Berg, Peter de Boer, Thijs de Boer, Sieds Boersma, Eelco Brandenburg, Heine van Dijk, Jauko Dijkstra, Wiebe Elsinga, Herman Feenstra, Rinnert Foekema, Eus de Groot, Arjan de Haan, Jakob Hanenburg, Gerrit Hof †, Dick Huitema, Jeffrey Huizenga, Tom Jager, Johan de Jong, Tjibbe de Jong, Jan Kleefstra, Romke Kleefstra, Jan en Rennie Kramer, Ronald Kuindersma, Freak

Tabel 4. Territoria van Grote zilverreigers in Fryslân in 2000-2014 (- = geen territoria).

jaar	gebied	aantal	waarneming
2000	Rottevalle, De Leijen	1	transport nestmateriaal
2001	Kollumerpomp, Lauwersmeer	1	plaatsgebonden paar in broedkleed
2002	Kollumerpomp, Lauwersmeer	1	voedselvluchten
2003	Kollumerpomp, Lauwersmeer	1	voedselvluchten
2004	Kollumerpomp, Lauwersmeer	1	voedselvluchten
2005	-	0	
2006	Rotstergaast, It Easterskar	1	paar met net-vliegvlugge jongen
2007	-	0	
2008	Kollumerpomp, Lauwersmeer	2	plaatsgebonden paren in broedkleed
	Rotstergaast, It Easterskar	1	plaatsgebonden paar in broedkleed
2009	Kollumerpomp, Lauwersmeer	1	plaatsgebonden paar in broedkleed
	Nijetrijne, Rottige Meente	1	plaatsgebonden paar in broedkleed
2010	Kollumerpomp, Lauwersmeer	1	plaatsgebonden paar in broedkleed
2011	-	0	
2012	-	0	
2013	Makkumer Noardwaard	2	nesten met jongen
2014	Makkumer Noardwaard	9	nesten met jongen
	Nijetrijne, Rottige Meente	1	Plaatsgebonden paar in broedkleed

Kunst, Tjerk Kunst, Yde Kuipers, Jappie van der Meer, Theo Meijer, Jouke van der Meulen, Epi Mulder, Arno Paulus, Jelle Postma, Henk Ruiters, Ilja Sanders, Bauke Sienema, Dick Schut, Lolke Veenstra, Sip Veenstra, John Weel, Durk Weijma, Marten Wesselius, Sieger Witvoet en al hun medetellers. Eus de Groot en Ruurd Jelle van der Leij stelden foto's voor dit artikel beschikbaar waarvoor mijn hartelijke dank.

Literatuur

- Bakker, S., 2005.** Opmerkelijke aantallen Velduilen in Fryslân in de winter van 2004/2005. *Twirre* 16: 59-64.
- Boele, A., J. van Bruggen, F. Hustings, K. Koffijberg, J.W. Vergeer & C.L. Plate, 2014.** Broedvogels in Nederland in 2012. Sovon-rapport 2014/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Gerritsen, G. & J. van Dijk, 2008.** Grote aantallen veldmuispredatoren in de polder Mastenbroek in het seizoen 2007/2008. *Vogels in Overijssel* 7: 5-17.
- Hudson, R., 1975.** *Threatened Birds in Europe*. Macmillan, Londen.
- Kleefstra, R., 2006.** Grote zilverreigers op slaapplaatsen in Fryslân. *Twirre* 17 (3): 94-97.
- Kleefstra, R., 2008.** Recordaantallen Grote Zilverreigers in Fryslân in de winter van 2007/2008. *Twirre* 19: 42-46.
- Kleefstra, R., 2010.** Slaapplaatstellingen van Aalscholvers en Grote Zilverreigers in Fryslân in de winter van 2008/2009. *Twirre* 21: 37-39.
- Kleefstra, R. & W. Spijkstra-Scholten, 2008.** Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* en Velduilen *Asio flammeus* profiteren van tijdelijke Mid-Friese braaklegging. *De Takkeling* 16: 76-84.
- Ławicki, Ł., 2014.** The Great White Egret in Europe: population increase and range expansion since 1980. *British Birds* 107: 8-25.
- Munteanu, D. & A. Ranner, 1997.** Great White Egret *Egretta alba*. In: Hagemeyer E.J.M. & M.J. Blair (eds.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: their distribution and abundance. Poyser, Londen.
- Versluys, M., D. Schut & J-N. IJnsen, 2002.** Schaarse vogels in Fryslân. Sovon Vogelonderzoek Nederland, district 2 (Fryslân), Akkrum & Fryske Feriening foar Fjildbiology, Heerenveen.
- Voisin, C., 1991.** The herons of Europe. T & AD Poyser, Londen.

Romke Kleefstra
 FFF Slaapplaatsentelgroep Fryslân
 Ulesprong 6
 8406 AH De Ulesprong
 romke.kleefstra@sovon.nl